

משנה ט

וממשיכים לדון במי שמחזיר חוב בשביעית, למרות שאינו צריך לעשות כן.

הַמְחֲזִיר חֹב בַּשְּׁבִיעִית, אִף עַל פִּי שְׂאִינוּ חַיִּיב לַעֲשׂוֹת כֵּן – רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה מִמֶּנּוּ, הַחֲכָמִים מְרוֹצִים מִמַּעֲשָׂיו, שֶׁמְחֲזִיר טוֹבָה לַמְלוּוָה וְאִינוּ מִשְׁתַּמֵּשׁ בַּהִתְדָר שֶׁהַתִּירָה הַתּוֹרָה. וּמְבִיאִים מִקְרִים נוֹסְפִים שֶׁנֹּאמְרָה בָּהֶם הַלְכָה דּוֹמָה:

הַלְוָה מִן הַגֵּר שֶׁנִּתְגַּיְרוּ בְּנָיו שֶׁל הַגֵּר עִמּוֹ, וּמֵת הַגֵּר – מִן הַדִּין לֹא יִחְזֹר אֶת הַחֹב לְבָנָיו, מִפְּנֵי שֶׁהַמִּתְגַּיֵּר נִחְשָׁב כְּמִי שֶׁנּוֹלַד מִחֻדָּשׁ, וְאֵין לוֹ קֶשֶׁר לַמִּשְׁפָּחָתוֹ הַקּוֹדֶמֶת, וּמִמִּילָא גַם בְּנָיו שֶׁהִתְגַּיְרוּ עִמּוֹ אֵינָם יוֹרְשָׁיו. וּמִכֹּל מְקוֹם, אִם הִתְחַזֵּר לָהֶם אֶת הַחֹב – רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הֵימָנוּ.

עוֹד אָמְרוּ חֲכָמִים בְּעֵנֵינִי קִנְיִן, כִּי כָּל הַמְטַלְטֵלִין, חִפְצִים שְׁנִיתִנִּים לַטְלָטוּל, נִקְנִין בְּמִשְׁיָכָה, שֶׁרַק כֹּאשֶׁר הַקּוֹנֵה מוֹשֵׁךְ אֶת הַחִפְץ הָרִיחוּ קִנְיִן לוֹ, וּלְפִיכֵךְ, כֹּל עוֹד לֹא עָשָׂה כֵּן, יִכּוֹל אָדָם לַחְזוֹר בּוֹ מֵהַסָּכֵם שֶׁל קִנְיָה אוֹ מִכִּירָה. וּמִכֹּל מְקוֹם, כָּל הַמְקַיֵּים אֶת דְּבָרוֹ, אֶת הַבְּטַחְתּוֹ – רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה מִמֶּנּוּ.

הַמְחֲזִיר חֹב בַּשְּׁבִיעִית – רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה מִמֶּנּוּ.

המחזיר חוב
בשביעית

הַלְוָה מִן הַגֵּר שֶׁנִּתְגַּיְרוּ בְּנָיו עִמּוֹ – לֹא יִחְזֹר לְבָנָיו; וְאִם הִתְחַזֵּר – רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הֵימָנוּ.

כָּל הַמְטַלְטֵלִין נִקְנִין בְּמִשְׁיָכָה; וְכָל הַמְקַיֵּים אֶת דְּבָרוֹ – רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה מִמֶּנּוּ.

הרחבות

הבדל לעניין זה בין מקרקעין, שניתן לקנות אותם על ידי מתן מעות או על ידי שטר, לבין מיטלטלין, שנקנים במשיכה (משיכה היא שם כולל להעברה של החפץ, כאשר קיימים אופנים שונים הנוגעים למיטלטלים שונים, כגון דברים שדרך להגביה אותם נקנים דווקא בהגבהה).

עיקר ההדגשה של המשנה כאן היא, שלמרות שסיכום הקונה עם המוכר על המכירה, ואף הייתה העברה של כסף, כל עוד לא משך הקונה – יכולים שניהם לחזור בהם. וכל זה מצד דיני הקניין, שמצד הדין לא ניתן לחייב אדם לעמוד בדיבורו. אבל פגם מוסרי יש כאן, שאין רוח חכמים נוחה מהתנהגות כזאת, וכפי שדרש ר' יוסי בר' יהודה את הכתוב "הין צדק יִהְיֶה לְכֶם" (ויקרא יט, לו) – שיהיה "הן" שלך צדק, ו"לא" שלך צדק, כלומר, שתצדיק דיבורך ותקיים אותו. מובן כי יש להבין מכאן את הצד ההפוך, שמי שאינו מקיים את דברו – אין רוח חכמים נוחה ממנו. והמשנה משתמשת בניסוח החיובי "המקיים את דברו רוח חכמים נוחה ממנו", אולי מפני שהמשנה כולה שנויה בלשון זו. ואולי, כדי לסיים את הפרק ואת המסכת כולה בדבר טוב. ועל כל פנים, העירו המפרשים כי ניסוח זה ש"רוח חכמים נוחה ממנו", נוגע רק למי שהתחייב ולא עמד בדיבורו, אבל אם הייתה כבר נתינה של כסף, ואחד מן הצדדים חוזר בו – על זה אמרו בגמרא (בבלי ב"מ ד, ב) ובפוסקים (רמב"ם הלכות מכירה פ"ז ה"א) ש"אוררין (מקללים) אותו בבית דין, ואומרים: 'מי שפרע מאנשי דור המבול, ומאנשי דור הפלגה, ומאנשי סדום ועמורה, וממצרים שטבעו בים, הוא יפרע ממי שאינו עומד בדבורו'", ולאחר מכן יקבל הקונה את כספו בחזרה (רמב"ם שם ה"ב).

ואם החזיר רוח חכמים נוחה ממנו

טעם הדבר, שרוח חכמים נוחה ממנו, הוא משום שנהג לפנים משורת הדין, שהרי מעיקר הדין מה שאדם זה מחזיק מנכסי הגר הוא שלו לכל דבר ועניין (רמב"ם). ובתלמוד הבבלי (יז, ב) הובאה ברייתא שנאמר בה להפך, שרוח חכמים אינה נוחה ממנו. ושם הבחינה הגמרא בין בן שנולד לאחר הגיור, לבין זה שהתגייר לפני כן. לדעת הרמב"ם, רק בזה שנולד לאחר הגיור שיבחו חכמים מי שעושה כן, מפני שיש לו זיקה מסוימת אליו כישיראל כבר משנולד, אבל מי שנולד כגוי – לא הצריכו חכמים להחזיר לו (וכך נפסק להלכה שו"ע חו"מ קכז, ב). אבל יש שכתבו להפך, שדווקא מי שנולד כגוי עלול לחזור לסורו, וכדי למנוע דבר זה אמרו חכמים שיחזיר לו. ואולם כאשר כבר נולד כיהודי אין חשש שיחזור לסורו, ולא הצריכו חכמים להחזיר לו (ר"ש משאנן, רא"ש).

רוח חכמים נוחה הימנו

כלומר, החכמים מרוצים ממנו וכשר מעשהו בעיניהם (רש"י ב"מ מח, א). ובמקום אחר (ב"ק צד, ב) פירש רש"י: "רוח חכמה וחסידות בקרבו, לפי שאינו רוצה ליהנות מממון אחרים". והחידוש בדבר, שלא נאמר בעניין זה כמאמר חכמים: "כל מי שהוא פטור מן הדבר ועושהו נקרא הדייט" (ירושלמי שבת פ"א ה"ב), וכן "לא כל הרוצה ליטול את השם יבוא וייטול" (בבלי ברכות טז, ב). אלא אמרו חכמים שבעניין זה מצווה להחמיר ועושה בזה רצון חכמים (מוסר המשנה).

כל המטלטלין נקנין במשיכה

המשנה במסכת קידושין (פ"א מ"א-מ"ו) עוסקת בדרכים השונות שבהן נקנה דבר מאדם לחברו, ויש